

MOLIYA BOZORIDAGI O'ZGARISHLARNING TIJORAT BANKLARINING DAROMADLARIGA TA'SIRI

Ismoilov Oyatillo

Andijon davlat texnika instituti

Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi 4-kurs talabasi

Moliya bozori, iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida, tijorat banklarining faoliyatini va daromadlarini bevosita ta'sir qiladi. Moliya bozorining o'zgarishlari, masalan, foiz stavkalari, likvidlik darajasi, investitsiya oqimlari va global iqtisodiy tendensiyalar banklarning iqtisodiy ko'rsatkichlariga muhim ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada moliya bozorining tijorat banklari uchun ahamiyati va ularning daromadlariga ta'siri tahlil qilinadi.

Moliya bozoridagi foiz stavkalari tijorat banklarining asosiy daromad manbalaridan biri hisoblanadi. Banklar mijozlarga kredit berishda foiz stavkalarini belgilash orqali daromad olishadi. Agar moliya bozorida foiz stavkalari oshsa, banklar yuqori foizli kreditlarni taklif etish imkoniyatiga ega bo'ladi, bu esa ularning daromadlarini oshiradi [1]. Biroq, yuqori foiz stavkalari mijozlar uchun kredit olishni qiyinlashtirishi mumkin, bu esa banklarning kredit portfelini kamaytirishi va natijada daromadlarni pasaytirishi mumkin. Moliya bozoridagi likvidlik darajasi ham tijorat banklarining faoliyatiga ta'sir qiladi. Likvidlik - bu bankning qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish qobiliyatidir. Agar moliya bozorida likvidlik darajasi past bo'lsa, banklar o'z mijozlariga kredit berishda ehtiyotkorlik bilan yondashishlari kerak. Bu holat, o'z navbatida, banklarning daromadlarini kamaytirishi mumkin. Shuning uchun banklar likvidlikni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqishlari zarur.

Investitsiya oqimlari moliya bozorining boshqa bir muhim jihati hisoblanadi. Investitsiya oqimlari iqtisodiyotning o'sishiga va rivojlanishiga ta'sir qiladi. Agar moliya bozorida investitsiyalar ko'paysa, bu tijorat banklarining kredit berish imkoniyatlarini oshiradi va ularga yangi daromad manbalarini ochadi. Biroq, agar

investitsiyalar kamayib ketsa, bu banklarning faoliyatini cheklashi va daromadlarini pasaytirishi mumkin. Shuningdek, global iqtisodiy tendensiyalar ham tijorat banklariga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, global iqtisodiyotdagi o'zgarishlar, savdo urushlari yoki pandemiyalar kabi voqealar moliya bozorida noaniqliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Bu noaniqliklar banklarning risklarni boshqarish strategiyalarini qayta ko'rib chiqishiga olib keladi. Banklar global iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda o'z investitsiya va kredit siyosatlarini yangilashlari zarur.

Tijorat banklarining raqobatbardoshligini oshirish uchun moliya bozoridagi o'zgarishlarga moslashuvchanlik muhim ahamiyatga ega. Banklar o'z xizmatlarini diversifikatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish va mijozlarga qulay shart-sharoitlar taqdim etish orqali raqobatbardoshligini oshirishlari mumkin. Masalan, onlayn banking xizmatlari va mobil ilovalar yordamida mijozlarga qulaylik yaratish banklarning muvaffaqiyatli ishlashi uchun zarurdir.

Tijorat banklarining daromadlari, ularning asosiy manbalari va risklarni boshqarish strategiyalari iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Tijorat banklari, asosan, mijozlarga xizmat ko'rsatish orqali daromad olishadi. Ularning faoliyatini yanada samarali qilish va risklarni boshqarish uchun bir qator strategiyalarni amalga oshirish zarur.

Tijorat banklarining daromadlari bir nechta asosiy manbalardan kelib chiqadi. Birinchidan, banklar kredit berish orqali foiz daromadlarini olishadi. Mijozlarga berilgan kreditlardan olinadigan foizlar bankning asosiy daromad manbai hisoblanadi. Kreditlar turli sohalarda, jumladan, iste'mol krediti, ipoteka krediti va biznes krediti kabi ko'plab yo'nalishlarda beriladi. Ikkinchidan, banklar depozitlardan olinadigan foizlardan ham daromad olishadi. Mijozlar o'z mablag'larini bankda saqlashganda, bank bu mablag'larni boshqa mijozlarga kredit sifatida berishi mumkin. Bu jarayonda bank depozitlardan olingan foizlar bilan kreditlardan olingan foizlar orasidagi farqni o'z foydasiga oladi. Uchinchidan, tijorat banklari investitsiya faoliyatidan ham daromad olishadi. Ular

aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa moliyaviy instrumentlarga investitsiya qilib, ulardan keladigan daromadni oshirishga intilishadi. Shuningdek, banklar turli xizmatlar, masalan, maslahat xizmatlari, aktivlarni boshqarish va moliyaviy analiz kabi xizmatlar ko'rsatish orqali ham daromad olishadi.

Tijorat banklari uchun risklarni boshqarish juda muhimdir. Banklar o'z faoliyatida turli xil risklarga duch kelishadi, jumladan, kredit riski, likvidlik riski va bozor riski. Kredit riski – bu mijozlarning kreditlarini to'lamaslik ehtimoli. Bu riskni kamaytirish uchun banklar mijozlarning moliyaviy holatini diqqat bilan tahlil qilishadi va kredit berishda ehtiyotkorlik bilan yondashadilar.

Likvidlik riski - bu bankning qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish qobiliyatidir. Banklar likvidlikni boshqarish uchun o'z balanslarini muntazam ravishda nazorat qiladilar va qisqa muddatli aktivlarni saqlashga e'tibor beradilar [2]. Shuningdek, banklar likvidlikni oshirish uchun turli moliyaviy instrumentlardan foydalanishlari mumkin.

Bozor riski esa bankning moliyaviy instrumentlarining qiymati o'zgarishi natijasida yuzaga keladigan riskdir. Bu riskni boshqarish uchun banklar diversifikatsiya strategiyasini qo'llaydilar, ya'ni turli xil aktivlarga sarmoya kiritish orqali risklarni kamaytirishga harakat qiladilar.

Chexiya Respublikasi tijorat banklari sohasida o'ziga xos tajribaga ega. Ushbu mamlakatda bank tizimi 1990-yillardan beri bozor iqtisodiyotiga o'tishi bilan rivojlandi. Chexiya banklari o'z faoliyatida xalqaro standartlarga mos keladigan risklarni boshqarish strategiyalarini qo'llamoqda. Ular kuchli nazorat va tartibga solish tizimiga ega bo'lib, bu esa banklarning barqarorligini ta'minlaydi. Chexiya banklari mijozlarga xizmat ko'rsatishda innovatsion texnologiyalarni joriy etishda faoliyat yuritmoqda. Masalan, onlayn banking xizmatlari va mobil ilovalar yordamida mijozlarga qulaylik yaratish orqali raqobatbardoshligini oshirmoqda. Shuningdek, Chexiya banklari iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun kichik va o'rta biznesga kredit berishga alohida e'tibor qaratmoqdalar.

Moliya bozoridagi o'zgarishlar, global iqtisodiy sharoit, siyosiy vaziyat va texnologik taraqqiyot kabi omillar natijasida yuzaga keladigan imkoniyatlar va tahdidlar banklar uchun muhim ahamiyatga ega.

Moliya bozorida raqamli transformatsiya va fintech kompaniyalarining paydo bo'lishi banklarga yangi imkoniyatlar yaratadi. Masalan, onlayn banking, mobil ilovalar va sun'iy intellekt yordamida mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash mumkin. Banklar bu texnologiyalarni joriy etish orqali mijozlar bilan aloqalarni kuchaytirishi va operatsion xarajatlarni kamaytirishi mumkin.

Moliya bozoridagi o'zgarishlar yangi mijoz segmentlari, masalan, startaplar va kichik bizneslar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Banklar bu segmentlarga mos keladigan kredit mahsulotlarini ishlab chiqish orqali o'z mijoz bazasini kengaytirishi mumkin.

Global moliya bozorining integratsiyasi banklarga xalqaro miqyosda faoliyat yuritish imkonini beradi. Banklar chet elda xizmat ko'rsatish yoki xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali o'z daromadlarini oshirishlari mumkin.

Moliya bozorida barqaror investitsiyalar va ESG tamoyillari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Banklar ushbu sohada innovatsion mahsulotlar taklif etish orqali yangi mijozlarni jalb qilishlari mumkin.

Fintech kompaniyalari va boshqa raqobatchilar moliya bozoriga kirib kelishi banklar uchun tahdid hisoblanadi [3]. Ularning innovatsion yechimlari va past xarajatlari banklarning bozor ulushini yo'qotishiga olib kelishi mumkin. Moliya sohasidagi regulyatorik talablar va qonunchilikdagi o'zgarishlar banklarning faoliyatini cheklashi yoki qo'shimcha xarajatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Banklar bunday o'zgarishlarga tezda moslashishga tayyor bo'lishi zarur. Raqamli xizmatlarning kengayishi bilan birga kiberxavfsizlik tahdidlari ham ortmoqda. Banklar ma'lumotlarni himoya qilish va mijozlarning ishonchini saqlab qolish uchun kuchli xavfsizlik chora-tadbirlarini joriy etishlari kerak. Global iqtisodiy sharoitdagi noaniqlik, masalan, inflyatsiya, iqtisodiy pasayish yoki siyosiy beqarorlik banklarning moliyaviy barqarorligiga tahdid solishi mumkin. Banklar

bunday vaziyatlarga tayyor turishi va risklarni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqishi zarur.

Banklar mijozlarning ehtiyojlariga mos innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqish orqali raqobatbardoshligini oshirishi kerak. Masalan, kredit mahsulotlarini moslashtirish yoki yangi investitsiya strategiyalarini taklif etish. Mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash uchun banklar mijozlarning fikr-mulohazalarini inobatga olib, xizmatlarini takomillashtirishlari zarur. Mijozlarga shaxsiy yondashuv va individual xizmat ko'rsatish bankning raqobatbardoshligini oshiradi. Kiberxavfsizlikka e'tibor berish orqali banklar mijozlarning ma'lumotlarini himoya qilishlari va ularning ishonchini saqlab qolishlari kerak. Zamonaviy xavfsizlik texnologiyalarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Banklar fintech kompaniyalari bilan hamkorlik qilib, yangi texnologiyalarni joriy etish va xizmatlarini kengaytirishlari mumkin. Bunday hamkorliklar bankning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. ESG tamoyillariga e'tibor berish orqali banklar barqaror investitsiyalarni rag'batlantirishi va yangi mijozlarni jalb qilishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Karaliyev T.M., Qurbonov R.B. "Tijorat banklari faoliyati tahlili" fanidan o'quv-uslubiy mamua. - T.: TMI, 2018. 398 b.
2. B.O.Otajonov, G.B.Bababekova, I.S.Musaxonzoda. "Banklarda iqtisodiy tahlil" // O'quv qo'llanma – T.: "IQTISODIYOT", 2020. – 174 bet.
3. Baxriddin o'g'li, Jovliyev Xusniddin. "TIJORAT BANKLARI XIZMATLARINING TRANSFORMATSIYASI." *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting* 4.03 (2024): 119-122.